

Mitropolitul Antonie de Suroj

Creștinul ortodox în lumea de astăzi

Traducere din limba rusă:

diac. Denis Chiriac

EDITURA EGYMENITA

2022

Cuprins

Ce este viața duhovnicească	5
Dinamica vieții cu Hristos	29
Cunoașterea de sine	43
Pacea și concentrarea interioară	67
Principiul armoniei generale	87
Între libertate și responsabilitate	93
Busola sufletului	106
Îndrumarea duhovnicească	115
Semănătorii credinței în lume	123
Viața contemplativă și activitatea lumească	141
Fondul ascezei ortodoxe	163
Întoarcerea la origini	179
Slujirea creștinului într-o societate secularizată	199
Despre nevoința iubirii	217
Calea cea strâmtă	231

Ce este viața duhovnicească¹

Ceea ce vreau să vă spun, unii dintre voi au auzit fără îndoială de la mine și de la alții. Adevărul este că noi toți ne dorim viața duhovnicească, dar o căutăm în locuri greșite și în moduri nepotrivite. Adesea credem că viața duhovnicească constă în diversele experiențe pe care le avem din când în când, care sunt legate de rugăciune, de cult, de iscusința cântării, de frumusețea icoanelor, de întreaga structură a vieții noastre creștin-ortodoxe.

Și încercând să experimentăm, tinzând să ajungem la gânduri înalte, la trăiri vii, trecem pe lângă ceea ce reprezintă conținutul real și adevărat al vieții duhovnicești. Pentru că viața duhovnicească nu constă în gânduri înalte și trăiri puternice, care se pot naște din alte cauze. Viața duhovnicească depinde de lucrarea Duhului Sfânt al lui Dumnezeu asupra noastră și de modul în care puterea divină, harul, ne schimbă treptat, ne face să ne conformăm treptat cu Hristos, adică să fim asemenea Lui; ne ajută să devenim atât chipul lui Dumnezeu, cât și asemănarea Lui.

¹ O conferință duhovnicească din ajunul Crăciunului din 30 decembrie 1978, Londra.

Într-una din scrisorile sale, Sfântul Teofan Zăvorâtul, vorbind despre starea de spirit cu care trebuie să mergem la rugăciune, subliniază trei condiții principale: 1. să ne rugăm cu toată atenția de care suntem capabili, cu tot efortul, cu toată statornicia și cu toată puterea minții noastre; 2. să ne rugăm cu toată evlavie de care dispune sensibilitatea noastră, uneori foarte mică, știind că am ajuns în fața lui Dumnezeu, că suntem în prezența Lui și că rugăciunea noastră, închinarea noastră trebuie să fie tremurândă și iubitoare, respectuoasă și smerită; 3. și, în sfârșit, a treia condiție, care este cea care mă determină să menționez aceste sfaturi ale Sfântului Teofan: să ne rugăm nu pentru a primi ceea ce ne dorim, ceea ce visăm, ci pentru ca voia lui Dumnezeu să se împlinească în noi nestingherită, oricare ar fi ea.

În rugăciune, nu este loc pentru căutarea anumitor stări sau cugetări, pentru că nu putem căuta decât ceea ce avem deja o idee, în timp ce trebuie să fim deschiși la tot ceea ce Domnul va lucra în noi, la tot ceea ce ne va da. Adesea se împlinește în noi cuvântul pe care Mântuitorul Hristos i l-a spus odată Apostolului Petru la Marea Tiberiadei: *Va veni vremea când vei întinde mâinile tale și altul te va încinge și te va duce unde nu voiești* (cf. Ioan 21, 18).

Prin urmare, toată viața duhovnicească nu este centrată în om, ci în Dumnezeu. În Dumnezeu își are sursa, este determinată de El și este îndreptată spre El. Dacă vrem să vorbim despre viața duhovnicească, primul lucru pe care ar trebui să-l facem este să ne oprim asupra a ceea ce știm de la Mântu-

itorul Hristos despre Duhul Sfânt, despre Cine este El în viața noastră, despre ceea ce putem aștepta. În rugăciunea „Împărate ceresc”², pe care o rostim înainte de fiecare lucrare, și în Evanghelie, în cuvintele Mântuitorului (de exemplu, *Ioan* 14, 16), Duhul Sfânt este numit „Mângâietorul”. Acest cuvânt în limba slavă este mai bogat în conținut decât sensul său rusesc, iar rădăcinile sale presupun în limba greacă³ o bogăție de sens și mai mare. Duhul Sfânt este, într-adevăr, Cel Care aduce mângâiere, dar este și Cel Care aduce putere și bucurie.

Să ne gândim la semnificația acestor trei cuvinte. Pentru a fi mângâiat, trebuie să ai nevoie de mângâiere, să fii în dificultate sufletească, în suferință, în dor, orfan, în sărăcie, în văduvie. Ce mângâiere aduce Duhul Sfânt? O mângâiere pe care nimeni altcineva nu o poate aduce! Consolarea în ceea ce ne întristează cel mai mult, în ceea ce i-a întristat și îi mâhnește pe sfinți. Apostolul Pavel spune: *Pentru mine viața este Hristos și moartea un câștig (Filipeni 1, 21), știind că, petrecând în trup, suntem departe de Domnul (II Corinteni 5, 6).*

Aceasta este prima mângâiere de care am avea nevoie dacă dragostea pentru Dumnezeu ar arde

² „Împărate Ceresc, Mângâietorul, Duhul Adevărului, Care pretutindenea ești și toate le plinești, Vistierul bunătăților și Dăătorule de viață, vino și Te sălășluiești întru noi, și ne curățește pe noi de toată întinăciunea, și mântuiește, Bunule, sufletele noastre”.

³ În greacă înseamnă „Mângâietorul”.

în noi așa cum a ars în inima Apostolului Pavel, așa cum arde și în inimile sfinților. Suntem lipsiți, suntem orfani: orfani prin moartea lui Hristos și, într-un fel, rămânem orfani chiar și după învierea și înălțarea Sa. Da, El este printre noi, dar în mod invizibil. Lucrează în noi prin Taine, dar uneori abia perceptibil. Or, nu-L simțim, suntem orbiți, uimiți de lumea văzută și zgomotoasă din jurul nostru.

Unul dintre psalmi vorbește despre un demon al amiezii (*Psalmul 90, 6*), atât de înfricoșător. Cu toții am experimentat probabil trăirea, experiența, puterea a ceea ce ne înconjoară într-o zi de vară, în căldura amiezii, când aerul obosește, când suntem învăluți de căldură, când totul devine atât de intens, atât de colorat; când tot ce ne înconjoară ne atrage atenția asupra sa, când aerul este plin de sunete și chiar și tăcerea lui răsună – aceasta este una dintre manifestările acestui „demon al amiezii” – tentația de a vedea, de a auzi, de a simți.

Suntem orbiți atunci când vine vorba de a întrevedea lumea nevăzută prin ceea ce vedem. Devenim surzi la vocea tăcută a conștiinței, a lui Hristos, a Duhului Sfânt, pentru că suntem asurziți de sunetele din jurul nostru. Nu ne simțim singurătatea și faptul că suntem orfani, pentru că există oameni, lucruri, aer, lumină, căldură în jurul nostru. Și ni se pare că nu avem nevoie de mângâiere. Astfel, poate cel mai important lucru pe care Duhul Sfânt ni-l poate oferi, nu-l cerem, nu-l așteptăm, nici măcar nu înțelegem că avem nevoie de el. De aceea, ne lăsăm mângâiați de cele lumești.

Cu toate acestea, Hristos ne spune în Predica de pe Munte: *Fericiți cei ce plâng, fericiți cei ce flămânzesc și însetează, fericiți cei săraci* (cf. Matei 5, 3-12). Suntem săraci, nu-L avem cu noi pe Mirele Care să ne aline orice durere, să ne șteargă orice lacrimă, să ne umple de bucurie; nici nu tânjim după venirea Domnului. Cine dintre noi poate spune cu conștiința împăcată că foamea sa de Dumnezeu, dorința sa de a fi cu orice preț alături de Hristos, este de așa natură încât poate, cu suspinul de la sfârșitul cărții Apocalipsei, să se roage lui Dumnezeu și să spună: *Doamne Iisuse, vino curând!* (cf. Apocalipsa 22, 17, 20).

Câți oameni ar rosti aceste cuvinte, realizând că aceasta înseamnă sfârșitul timpului, finalitatea a tot ceea ce prețuim, iubim, slujim în această lume vremelnică și trecătoare? Vrem cu adevărat ca chipul acestei lumi să treacă și să rămână doar veșnicia, *când vom fi față în față cu Hristos și Îl vom cunoaște pe Dumnezeu, așa cum am fost cunoscuți de El* (cf. I Corinteni 13, 12), *când în tot și în toate va fi Dumnezeu Însuși* (cf. I Corinteni 15, 28)? Dacă nu vrem, înseamnă că lipsește ceva fundamental în viața noastră duhovnicească: dorința de a-L întâlni pe Hristos, de părtășie cu El, de a fi nedespărțiți de El, de a nu mai avea nimic altceva decât ceea ce este și are Hristos. Aspectul acesta ne afectează atât de clar la fiecare pas al vieții noastre spirituale...

Auzim sau citim cuvintele Evangheliei, cuvintele Mântuitorului, dar ele nu ajung la noi. Într-un minut le admirăm, în următorul ne emoționează, iar după aceea spunem: „Ah, da, am auzit aceasta. Am citit

pasajul, da, este unul lung, care îmi este atât de cunoscut. Da, deși atât de cunoscut și memorabil, dar nu ajunge la sufletul meu!”. Trăim după ceea ce auzim în Evanghelie? Ajunge cuvântul lui Hristos la noi în așa fel încât să ne schimbe structura interioară, viața exterioară, să ne deschidă mintea și să nu mai avem o minte proprie, ci *gândul lui Hristos* (I Corinteni 2, 16), așa cum ne învață Apostolul Pavel?

Se deschide sufletul nostru pentru ca Duhul Sfânt să sufle în el, să ne inspire? Nu! Chiar și în aceasta suntem atât de departe de Duhul Sfânt. Ce să spunem despre ceea ce Apostolul Pavel descrie ca fiind suspinele inexprimabile pe care Duhul Sfânt le rostește în adâncul sufletelor noastre (vezi *Romani* 8, 26)? Le auzim? Ne întristăm pentru faptul că suntem singuri? Da, suntem îndurerați și căutăm atât mângâiere și sprijin, cât și ajutor și distragerea atenției de la singurătatea noastră în părtășia cu oamenii, cu celelalte făpturi.

Să fii singur cu Dumnezeu, cu Hristos, este pur și simplu insuportabil! Atunci când trebuie să petrecem câteva ore singuri cu El, fie în tăcere, fie în rugăciune, fie în slujbele Bisericii, fie pur și simplu în boală și singurătate, nu ni se par aceste ore excesiv de lungi și uneori pur și simplu de neîndurat? A fi cu Hristos este o povară pentru noi. Atât de trist! De ce mângâiere avem nevoie de la Duhul Sfânt, când însăși conținutul vieții noastre ne refuză această mângâiere și neagă însăși nevoia acesteia?

Iată care este prima problemă: Duhul Sfânt ne este străin ca și Mângâietor. Uneori, când nu ne

așteptăm, când nu avem așteptări, când nu avem pretenții, când trăim ca și cum nu am fi ocrotiți de apropierea Lui, când nu ne este teamă că va veni și ne va lua totul și ne va lăsa doar pe Dumnezeu – atunci, deodată, simțim atingerea Lui și ne simțim ușori, liniștiți, calmi. Atunci știm ce este apropierea Domnului, lucrarea Duhului, atingerea Lui. Dar ne bucurăm de ea și nu tragem concluzii și, prin urmare, nu aducem roade. Ne bucurăm de ea ca de toate darurile pământului, „bem din paharul ființei”, cum spune unul dintre poeții ruși⁴, dar nu simțim că este un miracol insondabil, un dar nemeritat. Că este ceva după care ne-am putea dedica o viață întreagă lui Dumnezeu, în semn de recunoștință că a venit, ne-a atins sufletul și acesta a cântat cu toate coardele lui, ca o harpă sensibilă la o briză trecătoare care o atinge.

Or, nu aducem niciun rod, fiindcă nu mai există recunoștință în noi. De îndată ce această lucrare a Duhului trece, începem să ne întristăm că a plecat. Ne plângem lui Dumnezeu că această stare minunată s-a retras de la noi, ca și cum am avea dreptul la ea, de parcă ne-ar aparține de drept. În loc să înțelegem că este minunea minunilor, după care nu mai putem trăi așa cum am făcut-o mai înainte. Dobândirea vederii nu ne poate face din nou orbi, iar a auzului, din nou surzi; revenirea la viață, la o viață nouă, nu ne poate determina să ne întoarcem la cea veche.

⁴ M. Lermontov, „Potirul vieții”.

Mângâietorul, Duhul Sfânt, este Cel Care poate transforma pământul în rai, Cel Care poate aduce pacea în mijlocul furtunii și liniștea în mijlocul zgomotului pământului. El le-a dăruit martirilor să sufere cu trupul și să se bucure cu duhul (nu putem înțelege cum, pentru că suferința era reală, cumplită, de necrezut, iar odată cu ea, pacea și rugăciunea și bucuria pentru Domnul au fost la fel de reale).

Or, Duhul Sfânt este și Cel Care ne dă putere, dar nu o putere pământească și pentru lucrurile pământești, deși această putere mișcă toate lucrurile create și toate cele pământești. Sfinților, martirilor li s-a dat o fortăreață pe care nicio voință, niciun efort al forței omenești, nicio cantitate de experiență nu ne-o poate oferi. Unii sfinți au primit înțelepciune, alții înțelegerea căilor lui Dumnezeu și capacitatea de a le pune în practică, date cu atâta putere și atâta smerenie, pentru că puterea lui Dumnezeu și smerenia omului sunt indisolubil legate.

Smerenia ne este prezentată aproape întotdeauna ca o autoironie, ca o stare în care ne aflăm atunci când ne vorbim de rău pe noi înșine, știind însă că nu este așa. În realitate, smerenia este starea omului care a uitat complet de sine și s-a lăsat în mâinile lui Dumnezeu. Cuvintele occidentale traduse prin „smerenie” provin din rădăcina latină *humus*, care înseamnă „pământ roditor”⁵. O persoană smerită este ca un sol roditor. Nimeni nu-și amintește de pământ: se calcă pe el și este tăcut, se aruncă totul pe

⁵ Humus – pământ, sol (latină).

pământ – atât sămânța care va da rod, cât și tot ce este inutil – și pământul nu este pângărit, ci dă rod. Se află înaintea feței cerului și sub picioarele oamenilor, tăcut, dăruit, deschis și roditor.

În acest fel de smerenie se desăvârșește puterea lui Dumnezeu, genul de smerenie la care cred că se referea Apostolul Pavel atunci când L-a implorat pe Domnul să îl scape de impedimentele care îi răpeau puterea și tăria. Însă a auzit glasul lui Hristos: *Îți este de ajuns harul Meu, căci puterea Mea se desăvârșește în slăbiciune (II Corinteni 12, 9)*. Atunci când a deslușit taina, Apostolul exclamă: „Da, de acum înainte mă voi bucura numai de slăbiciunea mea, pentru ca în toate să arate puterea Domnului!”.

Aceasta nu este o slăbiciune a neputinței, nu reprezintă o slăbiciune a lenei, a nepăsării, ci o altă slăbiciune. De exemplu, dacă un copil este învățat să scrie, mama îi pune un creion în mână, îi ia mânuța cu mâna ei și scrie cu creionul pe pagină. Copilul este uimit să vadă cât de frumos și cât de armonios sunt așezate liniile, până în momentul în care își dă seama că scrisul este făcut de mâna lui.

Când crede că a înțeles, începe, așa cum i se pare, să ajute. Trage de mâna mamei sale cu creionul în locul nepotrivit, iar totul devine un tipar confuz. La fel se întâmplă și cu noi, atâta timp cât ne supunem voinței lui Dumnezeu, atâta timp cât ascultăm și nu facem doar ceea ce înțelegem, ci Îl lăsăm pe Dumnezeu să lucreze în noi; atunci totul este bine. Aceasta este o neputință rodnică, creativă. În alte domenii se numește inspirație, în viața

duhovnicească, în creșterea interioară se numește înduhovnicire.

Iată un alt exemplu. Mănușa de chirurg este atât de subțire și fragilă, încât o poți rupe cu unghia. Or, tocmai pentru că este așa, mâna chirurgului poate simți totul și poate acționa liber și creativ. Dacă o înlocuiești cu o mănușă mai grosieră, nu poate face nimic... Și un alt exemplu: pânza de pe barcă este cel mai fragil element pe care îl are, dar, dirijată corect, poate fi împinsă de vânt și va duce barca la destinație.

Dacă ne gândim că, în limbile vechi, cuvintele „vânt” și „duh” au avut termeni comuni, putem înțelege cu ușurință că merită să avem în noi o asemenea fragilitate, o astfel de flexibilitate care poate fi cuprinsă de suflarea Duhului. El ne va atrage spre țel, iar țelul este întotdeauna Hristos Mântuitorul, viața din belșug, viața bucuriei despre care vorbește Ioan Gură de Aur în epistola sa pascală. Iată forțarea, cetatea indestructibilă a acestui Duh al lui Dumnezeu este inspirația, suflarea Lui.

Din nou se pune întrebarea: „Ce știm despre El?”. Oare nu repetăm mereu că nu avem putere: să trăim, să ascultăm de poruncile lui Hristos, să iubim, să ne rugăm, să înfruntăm curenții contradictorii – nu avem putere pentru nimic; suntem purtați de vânt ca un pai; suntem duși de val ca într-un pârâu care poartă așchiile. Nu o spunem noi tot timpul, la fiecare spovedanie: „Nu am destulă putere”, „Nu am putere”, „De unde să iau putere?”, „Sunt atât de slab”? Trupul, sufletul, mintea, inima, voința – toate sunt într-o stare de slăbănogire generală.